

מפני שנהנו מאותה הסעודה.

[שיחה לפורים – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו **אוצרות התורה**, כרך ב' בחלק "מועדים", שיחה 5. הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

גרסינן במגילה (יב:) – "שאלו תלמידיו את רשב"י – מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל (= הכוונה לישראל, בלשון סגי נהור, רק חז"ל נוקטים לשון נקיה כדי לא לומר רע על ישראל. [הביטוי **סְגִי נְהוֹר** משמעו רב האור והוא כינוי לעיור בלשון נקיה והושאל הביטוי לכל דבר שמכנים בלשון הפוכה. כמו שהביטוי **יוצא דופן** לקוח מדיני בכורות [עייין משנה בכורות ב,ט] והושאל לכל עניין היוצא מהרגל), שבאותו הדור כליה?

- אמר להם, אמרו אתם!
- אמרו לו, **מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע.**
- אמר להם, אם כן שבשושן ייהרגו, שבכל העולם אל ייהרגו?! אמרו לו, אמור אתה.
- אמר להם, **מפני שהשתחוו לצלם** (בימי נבוכדנצר).
- אמרו לו, וכי משוא פנים יש בדבר (איך זכו לנס, אם עבדו ע"ז)?
- אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" (= רק ליירא ולהפחיד את בני"י).

הקשיים כאן מרובים.

- א.** רבי עקיבא איגר מציין (יגליון השי"ס כאן) כי במדרש שהש"ר על הכתוב "זאת קומתך דמתה לתמר" מפורש שרשב"י אמר שבני"י **לא עבדו** לצלם בימי נבוכדנצר, וזה סותר מה שאמר פה.
- ב.** בספר "מנות הלוי" (חובר ע"י המחבר של פיוט "לכה דודי") בדף ג', שואל – שיקשה רשב"י לעצמו מה שמקשה לתלמידיו, אם בדורו של נבוכדנצר חטאו, למה נענשו בני דור אחר (שבעים שנה אח"כ)?
- ג.** זה נראה מוזר, אם רשב"י ידע תשובה נכונה, למה פנה לתלמידיו במלים "אמרו אתם"? והרי אם היו יודעים תשובה, לא היו שואלים אותו! ומניין לו שהם ידעו איזו שהיא תשובה?

עונה על כך "מנות הלוי" שמפני שהוסיפו את המלים "שבאותו הדור", מכאן הבין רשב"י שהם מקשרים הדבר לאיזה שהוא חטא, אבל היה קשה להם כי זה לא היה באותו הדור (=כלומר בהוה אמינא שלהם הם גם כן חשבו אודות חטא ההשתחוויה). ולכן מתוך העיון במגילת אסתר הם הציעו חטא אחר, ה"סעודה" שבה מתחילה כל העלילה, אבל הציעו זה רק מתוך הדוחק, כי הרחיקו תירוץ אחר מחמת שלא היה ב"אותו הדור". לכן החכים אותם רשב"י שאותו דוחק שהם הרגישו בתירוץ של ההשתחוויה, נמצא דוחק כזה ג"כ בחטא הסעודה, כי איך נענשו אחרים על חטאם של הזולת? כלומר, (בכל חטא נמצא חיסרו מסויסן)

א. בחטא ההשתחוויה חטאו "כל בני הגולה" בכל הארצות שתחת שלטונו של נבוכדנצר, אבל העונש איים על דור אחר.

ב. וכאן בדור של גזירת המן אמנם היו החוטאים בני "אותו הדור", אבל הסכנה ריחפה גם על אלו שלא השתתפו כלל בחטא הסעודה!

וענה רשב"י כי הא בהא תליא.

אמנם עצם העונש בא על ההשתחוויה שהיתה בדור המוקדם, אבל עכשיו שנהנו מהסעודה חזרו על אותו התוכן (כמו שיבואר להלן) ועכשיו הרי חטאו בלי שום כח הכופה עליהם. ואם נטעון שלא כולם חטאו כעת, אבל העונש ממשמש ובא לא בגלל הסעודה כשלעצמה, אלא על ההשתחוויה של הדור הקודם, ואז הרי "כל כלל ישראל" חטא!
(ועל השאלה הנוספת, למה גזרת המן לא יצאה לפועל, ענה רשב"י שחטא ההשתחוויה חטאו מחמת פחד מות, ולא ברצונם. לכן די באיום של עונש, ולא בעונש ממש).

על שאלת רב עקיבא איגר מן הסתירה ממדרש שהש"ר, [שאלה א' בפתיחת השיחה] יש להסביר שלא חטאו מרצונם, ולכן התבטא שלא השתחוו לצלם.

אמנם, ההשתחוויה בוצעה ע"י כל מי ששמע – "קָל קָרְנָא, (=קול קרן השופר) משרוקיתא, קתרוס, שְׁבָכָא, פסנטרין, וסומפוניה וכל זְנִי זְמָרָא" (דניאל ג, ז), ומי שלא שמע התזמורת האיומה, לא השתחוה. [אם כך הרי היו שהשתחוו!] אבל גם בענין המשתחווים, הרי הרמב"ם (הלי עכו"ם ג, ו), פוסק, שהעובד מחמת יראה, פטור מעונש. יש כאן מחלוקת מענינת. הראב"ד לומד "שבעובד יראָה" פירושו, מחמת איזה בן-אדם הכופהו. אבל הרמב"ם מפרש כי אפילו ירא מן סבל שיסבול מהאליל עצמו, אלא שהאדם הוא איננו מקבלו עליו כאלוה, כבר הוא פטור מעונש. כי איסור ע"ז תלוי בכוונת הלב. אם היהודי לועג לאליל ובז לו בלבו, אלא משתחוה מחמת חשש נזק, אמנם אסור לו להשתחוות אבל זה לא נקרא שעבד ע"ז, כי הוא איסור התלוי בכוונת הלב.

על ידי ההסבר הזה כבר אין אנו צריכים לענות כמו דברי רבנו תם (כתובות לג:). שלא היה בפסלו של נבוכדנצר משום פולחן אלילי אלא משום כבוד אנדרטא של מלך. וכבר הקשה עליו מהרש"א (על מגילה יב:). וכן קשה מסנהדרין (צג:). שם משמע שהפסל היה ע"ז ממש! אלא התשובה לפי הרמב"ם כי ההשתחוויה בימי נבוכדנצר היתה מחמת יראה, ולא שקבלו אותו עליהם כאלוה. ולכן לא היו מחויבים למסור על כך את נפשם. וגם זהו עומק דברי רשב"י "הם לא עשו אלא לפנים" (=מחמת היראה) ולכן ניצולו מכליה.

והנה, הגיע זמן מימוש העונש כאשר הלכו בני ישראל לסעודת אחשורוש מבלי שכפו אותם על כך. כאן יש התחברות לאוה"ע, והוא מעין ע"ז! כדברי חז"ל (ע"ז דף ת.) – "ישראל שבחוצה לארץ - עובדי ע"ז בטהרה הן. כיצד, עכו"ם שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים".
כלומר, "גדולה לגימא שמקרבת את הרחוקים" (סנהדרין קד:), עצם ההתרועעות ע"י אכילה ושתיה משותפת עם הגוים, מביאה להתבוללות. ולכן, חָטָא "נהנו מאותה סעודה" הוא ההמשך של "השתחוו לצלם".

הרבה גזרות גזרו חז"ל כדי להתרחק מן אוה"ע.

אסרו בישול עכו"ם, פת עכו"ם ושאר י"ח גזירות (ירושלמי שבת א, ד והובאו ברבנו חננאל על שבת יז:).

כן חז"ל גזרו שאין שכן גוי מבטל רשותו ליהודי כדי שיוכל לטלטל בחצרו בשבת, אלא צריכים לקנות ממנו בכסף. מחשבה עמוקה יש כאן. כיון שהגוי לא בקל "ימכור" את רשותו (=הוא יחשוב שעושים לו כאן איזה

כישוף והפסד) יצטרך היהודי לעקור דירה משם, כי לא נוח לו לא לטלטל בחצרו בשבת. ובזה חז"ל גרמו שלא ידורו יהודים ליד הגוים (עירובין דף סב.) כדי "שלא ילמוד ממעשיו" (סב.). עלינו להתבונן כמה מאמצים השקיעו חז"ל שלא נגור בשכנות עם הגוים!

יתרה מזאת. אחשוורוש חגג בסעודה זו את המחשבה הנואלת שכיון שעברו כבר שבעים שנה לְגְלוֹת-ישראל ולא נגאלו, שוב אינם נגאלים (מגילה יא.). מובן מאליו שהמשתתף בסעודה שכזו הרי הוא בוגד ברעיון של גאולת ישראל! אחשוורוש הגדיל להתחצף והתלבש בבגדי כהונה-גדולה שלקחו הצוררים מירושלים (מגילה יב.) וכדברי "ימנות הלוי": "היה להם (=לבני ישראל) להרחיק נדוד ולדאות כנשר, לבלתי להמצא שם". אם נקח דוגמא, אם היהודים בגרמניה של פעם יוכלו לבוא לחגיגה שחגגו הנאצים הנוצחים, האם היו משתתפים בחגיגה? הלא היו יוזמים לעצמם כל מיני סיבות שונות ואמתלאות כדי לא להיות נוכחים? עוד הוסיף על כך מהר"ל ("אור חדש", דף נט) שהיתה סעודה זו בכוונה לתפארת השלטון של ארבעת המלכויות, שהרימו יד במרד נגד מלכות ישראל בעולם. ודאי שזה היה חטא גדול להשתתף בסעודה זו (וזה סרך ע"ז).

בני אותו הדור התקרבו התקרבות יתרה לאוה"ע. שמותיהם היו שמות נכריים ("מרדכי" ו"אסתר" הם שמות פרסיים). מבואר בנחמיה (פרק י"ג) שהיו בני אותו הדור נשואי תערובת, מחללי שבתות, וילדיהם לא ידעו לדבֵר בלשון הקודש. לכן הביא עליהם ה' כל אותו האיום כדי שיבחינו היטב החייץ הנצחי והאמתי שיש בין ישראל לאומות. כיון שישנה שנהא לבבית ותהומית ושטנית מאוה"ע נגד ישראל, כאשר הרגעש זה פורץ, אז שוב לומדים ישראל לקח שהאש והמים אינם מתחברים יחדיו ("נצח ישראל" למהר"ל, סוף פרק כ"ח). אזי בני"י מתחנכים שוב "הן עם לבדד ישכון". *עיין על כך דבריו העמוקים של "משך חכמה" (על ויקרא כו, מד) – וצריכים לשנן ולשלש דבריו.

[*תוספת. אומנם שיטת הרב בשיחותיו, לצמצם המאמר להיות מעט הכמות ורב האיכות, אך חרגנו ממנהגו כיון שלא כולס מצוי ספר **משך חכמה** ודבריו נפלאים ומאירים - העתקנו כאן דבריו (מה שפירש על ויקרא כו, מד) –

א. "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפך בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם". **הענין הוא**, שנתבונן קצת בדרכי ההשגחה העליונה קצת מה שיוכל להבין, וזה, כי כאשר גזרה החכמה העליונה אשר ישראל יתנדודו בארצות, שנים רבים מאוד מאוד, עד זמן אשר חקקה המטרה האלוקית, אשר ליבא לפומא לא גליא (קהלת רבה יב י), **חֲשִׁבָה אופנים ותחבולות אשר ישראל יתקיימו לגוי ולא יתבוללו בעמים.**

ב. והעירו על זה גדולי האומה [=האבות וחז"ל] לעשות בזה גדרים וסיגים, אשר האומה תתקיים בשאון גלי היס ולא תטבע במצולות הסער השוטף ברוח אמיץ וכביר.

ג. והנה הראשון המורה דרך ומלמד ראשי האומה הוא **אבינו הזקן יעקב**, אשר ראה את אשר יקרה אותנו באחרית הימים, חשב, אשר אם יהיה שבעים איש בגוי חזק ואמיץ כמצרים מלפנים, הלא יתבוללו ויתבטלו אחד ברבבות רבבה, חֲשִׁבָה תחבולה ועצה, [1] אשר בניו יהיו מצוינים שם בבגדיהן (פסיקתא זוטרא שמות ו, ו) [2] בשמותיהם (ויקרא רבה לב-ה), ולכן היו ישראל לגוי בפני עצמו (ספרי תבא ה), [3] ואם היה יעקב אבי כל שבטי ישראל קבור שם, הלא היו מתייאשים מארץ כנען והיו משתקעים במצרים ומחשיבים אותה לארץ מולדתם, והיה בטל יעוד האלוקי עליהם, כי לא יהיה זרע אברהם רק חלק אחד מעם מצרים, לכן צוה בכל עוז לקבור אותו בארץ כנען, וידעו כי אבות האומה וייחוסה הוא בארץ כנען, ובזה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים, וזה מה שכתוב, ויגר שם, מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע אלא לגור שם (ספרי תבא ה), פירוש, מלמד לדורות בכל גלות וגלות ההנהגה, שיידעו שלא ירדו להשתקע רק לגור עד בוא קץ הימין, ויהיו מחשבים בעיני עצמם לא כאזרחים.

ד. וכן ציווה יוסף פקוד יפקוד, וכן כל השבטים, שבזה הניחו שורש גדול בלבב ישראל. ולכן ויקוצו מפני בני ישראל, שהיו נחשבים בעיניהם כקוצים (סוטה יא א), שכמו שהקוף אינו נסבך ועושה שרשים בשאר נטעים ואילנות, כן היו נחשבים ישראל, שלא דימו את עצמן למצרים והיו נפרדים בתכונותיהם ובהרגשתם, עד כי היו בעיני המצרי כקוף.

ה. ומזה למדו גדולי האומה ובראשם **עזרא ואנשי כנסת הגדולה**, שגדרו וסייגו את האומה בשמונה עשרה דברים, להיבדל מן הגויים בכל דרכיהם, שידעו ישראל כי הוא אכסנאי וגר בארץ נכריה, והוא כשתילי זיתים שאינו מתערב עם הרקבה אחרת (ירושלמי כלאים א ז).

ו. והנה, מעת היות ישראל בגויים, ברבות השנים, אשר לא האמינו כל יושבי תבל כי יתקיימו באופן נפלא אשר לא ישער מחשבת אדם משכיל, היודע קורות הימים והמצולות אשר שטפו באלפי שנים על עם המעט והרפה כוח וחדל אונים, אשר זה לבד ג"כ מופת נפלא וגדול על קיום האומה למטרה נשגבה אלוקית, אשר נתנבאו עליה הנביאים הקדמונים. [ראה דבריו של מהר"י עמדין – "...חי נפשי! [=שבועה!], כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו אצלי יותר מכל הנסים ונפלאות שעשה השי"ת לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ". וכל מה שארך הגלות יותר, נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תקפו וגבורתו" (סיידור, "מהד' אשכול, ח"א עמ' יב)]

ז. הנה דרך ההשגחה כי ינוחו משך שנים קרוב למאה או מאתיים ואחר זה יקום רוח סערה ויפוך המון גליו וְכִלְה יְכַלְה יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל יִשְׂטוּף לֹא יִחְמוּל, עד כי נפזרים בודדים ירוצו יברחו למקום רחוק ושם יתאחדו, יהיו לגוי, יוגדל תורתם, חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כי זה מקום מחצבתו, בל יצפה לישועת ה' הרוחניות בזמן המיועד, שם יבוא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש "יהודי אתה" ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת, ככה יחליף מצב הישראלי וקיומו בעמים, כאשר עין המשכיל יראה בספר דברי הימים.

ח. וזה לשני סבות, [1] לקיום הדת האמיתית וטהרתו, [2] ולקיום האומה, כי כאשר ינוח ישראל בעמים יפריח ויגדל תורתו ופולפולו, ובניו יעשו חיל, וירצו להתגדר נגד אבותיהם, כי ככה חפץ האדם, אשר האחרון יחדש יוסיף אומץ מה שהיה נעלם מדור הישן, אולם הבנים טועים בזה כי זהו נכון אך בחכמות האנושיות, אשר מקורן מחצבת שכל האנושי, והנסיון בזה יתגדרו האחרונים יוסיפו אומץ, כאשר עיינו ראוות בכל דור, אבל לא כן הדת האלוקי, הניתן מן השמים ומקורו לא על ארץ חוצב.

ט. כך היה דרכה של האומה, שכאשר יכנסו לארץ נכריה, יהיו אינם בני תורה, כאשר נידלדלו מן הצרות והגזירות והגירוש, ואח"כ יתעורר בהם רוח אלוקי השואף במ להשיבם למקור חוצבו מחצבת קדשם, ילמדו, ירביצו תורה, יעשו נפלאות, עד כי יעמוד קרן התורה על רומו ושיאו, הלא אין ביד הדור להוסיף מה, להתגדר נגד אבותם, ומה יעשה חפץ האדם העשוי להתגדר ולחדש, יבקר ברעיון כוזב את אשר הנחילו אבותינו, ישער חדשות בשכוח מה היה לאומתו בהתנדודו בים התלאות, ויהיה מה, עוד מעט ישוב לאמור "שקר נחלו אבותינו", והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן, יעזוב לימודי דתו, ללמדו לשונות לא לו, וילמד מהמקולקלים שבאומות, ולא מהמתוקנות שביניהם, (סנהדרין לט ב, ירושלמי מועד קטן ב ב), ויחשוב כי ברלין היא ירושלים, וכתוב "אֵל תִּשְׁמַח יִשְׂרָאֵל, אֵל גִּיל בְּעַמִּים" (הושע ט).

אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו, לשונו שפת קדשינו, ולשונו זרים המה כלבוש יחלוף, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו ניחומי נביאי ה', אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים, ובטלטולו ישכח תורתו, עומקה ופולפולה, ושם ינוח מעט, יתעורר ברגש קודש, ובניו יוסיפו אומץ, ובחוריו יעשו חיל בתורת ה', יתגדרו לפשט תורה בזה הגבול, אשר כבר נשכחה. ובזה יתקיים ויחזק אומץ.

י. וזה שאמרה תורה, **ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים**. מיאוס הוא על שפלות האומה בתורה והשכלה הרוחנית המופיעה מתורתנו הכתובה והמסורה,

ולא געלתיים. הוא על גיעול ופליטה ממקום למקום, **לכלותם**, הוא על גלות, שזה גיעול וכליון חרוץ להאומה, **להפרי בריתי אתם**. הוא על שכחת התורה, רק **כי אני ה' אלקיהם**. ר"ל, שהגיעול והמיאוס הוא סבה שאני ה' אלקיהם אבל לא מיאוס וגיעול מוחלטת לכלותם ולהפרי בריתי אתם חלילה, שעל ידי זה יתגדל שמו ויתקיימו גוי זרע אברהם, זרע אמונים, ראוי ועומד לקבל המטרה האלוקית, אשר יקרא ה' לנו באחרית הימים בהיות ישראל גוי אחד בארץ, והיה ה' אחד ושמו אחד. ויש לנו בזה דברים רבים". עד כאן לשונו הטהורה.]